

Dorota Gubicz-Stachowiak, Małgorzata Kwiecińska

Akademia Ekonomiczna we Wrocławiu

SPRAWOZDAWCZOŚĆ SPÓŁKI ZALEŻNEJ JAKO ŹRÓDŁO INFORMACJI DLA CONTROLLINGU FINANSOWEGO

1. Wstęp

Artykuł ten mam za zadanie przedstawić formy i rodzaje sprawozdawczości w spółce zależnej. Opisywany w nim podmiot jest jednostką należącą do koncernu amerykańskiego.

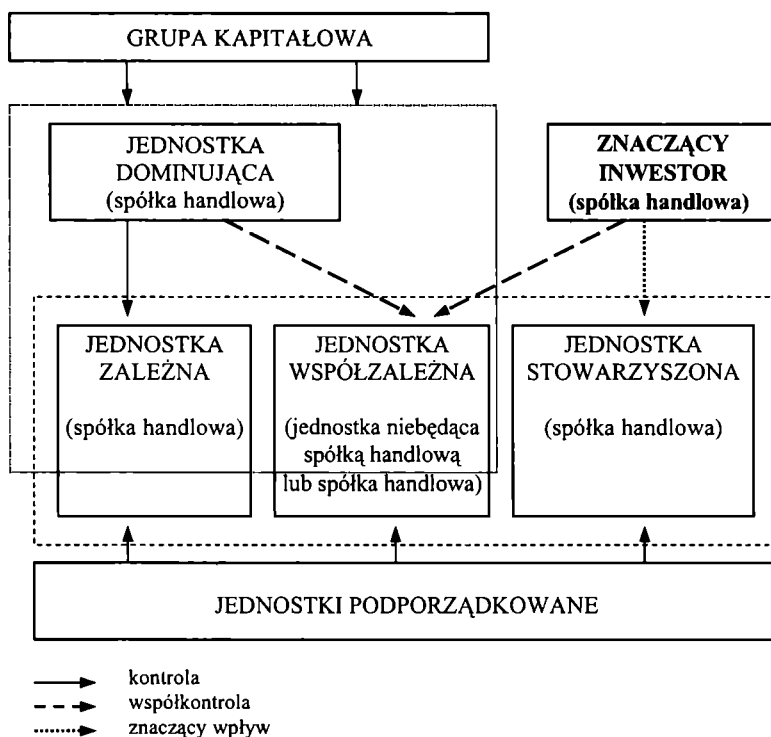
Działając na rynku polskim, zobligowany jest on do postępowania zgodnie z zasadami i regulami narzuconymi przez ustawodawstwo polskie, ale ze względu na zależność od zagranicznego przedsiębiorstwa jego decyzje i działania zdeterminowane są w równym stopniu przez regulacje amerykańskie. Spółka matka jest notowana na Giełdzie Nowojorskiej, stąd jej sprawozdawczość (a tym samym sprawozdawczość spółek zależnych) musi mieć charakter przejrzysty, zgodny z Ustawą Sarbanes – Oxley i zasadami ładu korporacyjnego.

2. Grupa kapitałowa – podmioty i ich powiązania

Artykuł 3 ust. 1 pkt 44 polskiej ustawy o rachunkowości stanowi, iż przez grupę kapitałową rozumie się jednostkę dominującą wraz z jednostkami zależnymi i niebędącymi spółkami handlowymi jednostkami współzależnymi. Stanowiące element grupy kapitałowej jednostki powiązane to wyodrębnione prawnie podmioty gospodarcze połączone związkami nadrzędności oraz zależności.

Za jednostki powiązane uważa się grupę jednostek obejmującą jednostkę dominującą lub znaczącego inwestora, jednostki zależne, współzależne i stowarzyszone. Jednostka dominująca jest spółką handlową sprawującą kontrolę lub współkontrolę nad inną jednostką, a szczególnie:

- posiadającą bezpośrednio lub pośrednio przez udziały większość ogólnej liczby głosów w organie stanowiącym innej jednostki (zależnej), także na podstawie

Rys. 1. Jednostki powiązane

Źródło: [8, s. 9].

porozumień z innymi uprawnionymi do głosu, wykonującymi swe prawa głosu zgodnie z wolą jednostki dominującej,

- uprawnioną do kierowania polityką finansową i operacyjną innej jednostki (zależnej) w sposób samodzielny lub przez wyznaczone przez siebie osoby lub jednostki na podstawie umowy zawartej z innymi uprawnionymi do głosu, posiadającymi, na podstawie statutu lub umowy spółki, łącznie z jednostką dominującą, większość ogólnej liczby głosów w organie stanowiącym,
- uprawnioną jako udziałowiec do powoływania albo odwoływania większości członków organów zarządzających lub nadzorczych innej jednostki (zależnej),
- będącą udziałowcem jednostki, której członkowie zarządu w poprzednim roku obrotowym, w ciągu bieżącego roku obrotowego i do czasu sporządzenia sprawozdania finansowego za bieżący rok obrotowy stanowią jednocześnie więcej niż połowę składu zarządu tej jednostki (zależnej), lub osoby, które zostały powołane do pełnienia tych funkcji w rezultacie wykonywania przez jednostkę dominującą prawa głosu w organach tej jednostki (zależnej),
- będącą udziałowcem lub współnikiem innej jednostki współzależnej, niebędącej

spółką handlową i sprawującą współkontrolę nad tą jednostką wspólnie z innymi uprawnionymi do głosu [3, s. 215-216].

Jednostką zależną mogą być wszystkie spółki handlowe, bez względu na to, w jakim kraju mają siedzibę. Jednostka ta może być kontrolowana tylko przez spółkę dominującą. Mimo to może jednak pozostawać pod wpływem kilku znaczących inwestorów.

Pomiędzy jednostką dominującą i zależną mogą zachodzić związki kapitałowe, personalne lub też związki wynikające ze statutu (umowy) spółki.

Na uwagę zasługuje również fakt, iż wszystkie jednostki, z wyjątkiem jednostki współzależnej, są spółkami prawa handlowego. Jednostka współzależna może być spółką handlową i wówczas współkontrolę nad nią sprawuje jednostka określona mianem znaczącego inwestora, natomiast gdy jednostka współzależna nie jest spółką handlową, współkontrolę nad nią sprawuje jednostka dominująca.

Zależność między jednostkami powiązanymi przedstawia rys. 1.

3. Skonsolidowane sprawozdanie finansowe – źródło podstawowych informacji

Zarówno polskie, jak i amerykańskie przepisy nakładają na jednostki dominujące obowiązek sporządzenia skonsolidowanego sprawozdania finansowego grupy. Szczegółowe regulacje w zakresie obejmowania skonsolidowanym sprawozdaniem finansowym jednostek powiązanych, w tym także jednostek dominujących niższych szczebli, zawarte są w Rozporządzeniu Ministra Finansów z 12 grudnia 2001 r. w sprawie szczegółowych zasad sporządzania przez jednostki inne niż banki i zakłady ubezpieczeń sprawozdania finansowego jednostek powiązanych.

Głównym celem skonsolidowanego sprawozdania finansowego jest dostarczanie informacji na temat sytuacji finansowej, wyników działalności przepływów środków pieniężnych grupy kapitałowej, które byłyby użyteczne dla szerokiego grona użytkowników przy podejmowaniu przez nich decyzji gospodarczych. Sprawozdanie finansowe prezentuje ponadto wyniki zarządzania zasobami powierzonymi kierownictwu. Aby powyższy cel został osiągnięty, sprawozdanie finansowe musi dostarczyć informacji o:

- aktywach,
- zobowiązaniach,
- kapitale własnym,
- przychodach, kosztach, zyskach i stratach,
- przepływach środków pieniężnych [1, s. 283].

Polskie skonsolidowane sprawozdanie finansowe obejmuje:

- wprowadzenie do skonsolidowanego sprawozdania finansowego,
- skonsolidowany bilans,
- skonsolidowany rachunek zysków i strat,

- skonsolidowany rachunek przepływów pieniężnych,
- zestawienia zmian w skonsolidowanym kapitale własnym,
- dodatkowe informacje i objaśnienia do skonsolidowanego sprawozdania finansowego [4, s. 15].

Ponadto sporządzane jest także sprawozdanie z działalności grupy kapitałowej zgodnie z art. 49 ustawy o rachunkowości. Należy w nim podać informacje o udziałach (akcjach) własnych posiadanych przez jednostkę dominującą, jednostki wchodzące w skład grupy kapitałowej oraz osoby działające w ich imieniu.

W celu zapewnienia ciągłości i porównywalności sprawozdania finansowego w kolejnych latach obrotowych podmiot dominujący powinien ustalić szczegółowe zasady i metody sporządzania tego sprawozdania, opierając się na obowiązujących przepisach prawa bilansowego i międzynarodowych standardach rachunkowości. Zasady te muszą być dostosowane do charakteru, wielkości i specyfiki grupy kapitałowej.

Zasady i metody sporządzania sprawozdania skonsolidowanego dotyczą przede wszystkim:

- włączania i wyłączania jednostek z konsolidacji,
- wyceny aktywów netto nabytych jednostek według wartości godziwej,
- ustalenia i amortyzowania wartości firmy i ujemnej wartości firmy,
- ustalenia poziomu istotności dla grupy kapitałowej,
- podstawowych korekt konsolidacyjnych,
- zakresu i formy dokumentacji konsolidacyjnej,
- wzorów sprawozdań finansowych jednostek obejmowanych konsolidacją,
- zakresu dodatkowych informacji niezbędnych do sporządzenia sprawozdania skonsolidowanego (pakietu transakcji wzajemnych),
- systemu komputerowego wykorzystywanego do sporządzenia sprawozdania skonsolidowanego [4, s. 23].

Jednak dostarczenie przez spółki podporządkowane danych niezbędnych do sporządzenia skonsolidowanego sprawozdania finansowego tylko w niewielkim stopniu zaspokaja potrzeby informacyjne spółki matki – konieczne jest także okresowe i doraźne przekazywanie dodatkowych danych niezbędnych do zarządzania grupą kapitałową. Tej właśnie tematyce poświęcona jest dalsza część opracowania.

4. Sprawozdania służące controllingowi finansowemu i informacje z nich płynące

Controlling finansowy jest elementem zarządzania finansami przedsiębiorstwa [1, s. 292]. Istotne jest to, iż zarządzanie finansami jest niezbędne w działalności przedsiębiorstwa, controlling finansowy zaś jest tylko funkcją dodat-

kową. W przypadku grupy kapitałowej czy korporacji staje się jednak niezbędny, przede wszystkim dlatego, że dostarcza on informacji, na podstawie których ocena podmiotu zależnego powiązanego staje się prosta i przejrzysta. Jednym z narzędzi controllingu są sprawozdania. Wyróżnia się sprawozdania rzeczowe i sprawozdania finansowe [5, s. 305-306], występujące najczęściej w postaci liczbowej. Rodzaje sprawozdań ilustruje tab. 1.

Tabela 1. Rodzaje sprawozdań

Rodzaj sprawozdania	Jednostka	Źródło danych
Sprawozdanie rzeczowe	jednostka naturalna	ewidencja operatywna i statystyka
Sprawozdanie finansowe	wartości	rachunkowość

Źródło: opracowanie własne na podstawie [5].

Spółka zależna dostarcza podmiotowi nadrzędnemu szereg informacji w sprawozdaniach finansowych obligatoryjnych (o jakich była mowa w pkt 1 i 2), a także w tzw. zestawieniach na żądanie. Do takich sprawozdań możemy zaliczyć zestawienia dotyczące:

- 1) wielkości kosztów zatrudnienia,
- 2) wielkości i formy zatrudnienia,
- 3) wysokości poniesionych wydatków na inwestycje i proces produkcyjny,
- 4) wielkości odpadów poprodukcyjnych,
- 5) poziomu utrzymywanych zapasów, zgodnych z zasadami jakościowego systemu zarządzania KANBAN,
- 6) planów produkcyjnych,
- 7) wykonania planów produkcyjnych,
- 8) poziomu zamówień,
- 9) windykacji należności przeterminowanych.

Wszystkie te zestawienia tworzą spójną całość mającą na celu ukazanie finansowej strony istnienia przedsiębiorstwa. Stanowią źródło informacji o stanie i zmianach majątku, kosztów, kapitału, a także o wynikach działalności przedsiębiorstwa.

Controlling finansowy występuje w formie controllingu operacyjnego i strategicznego. Cele, zadania i instrumenty controllingu zostały przedstawione w tab. 2.

Informacje ze sprawozdań finansowych płyną do: udziałowców, akcjonariuszy, kredytodawców, agend rządowych i wierzycieli.

Tabela 2. Formy controllingu

Rodzaje controllingu	Cele	Zadania	Instrumenty
Operacyjny	- osiąganie zadowalających wyników finansowych w krótkich okresach - minimalizacja kosztów - kontrola nad przepływami pieniężnymi - stworzenie optymalnej struktury organizacyjnej - przewodzenie właściwej polityki inwestycyjnej	- krótkoterminowe rachunki wyników - krótkookresowe analizy finansowe - kontrola przepływów pieniężnych - monitoring spływu należności	- budżetowanie i analiza odchyleń - rachunek odpowiedzialności - rachunek przepływów pieniężnych - analiza kosztów - analiza wskaźnikowa
Strategiczny	- osiągnięcie stabilności finansowej - poprawa wyników finansowych w długich okresach - kontrola finansów przedsiębiorstwa	- długookresowe plany finansowe - realizacja inwestycji - poszukiwanie nowych źródeł finansowania - prognozowanie	- budżetowanie kapitałowe - długookresowe plany finansowe - analiza portfelowa - analiza konkurencji - analiza możliwości - wyodrębnianie ośrodków odpowiedzialności - strategia finansowa

Źródło: opracowanie na podstawie [1].

Spółka zależna daje „świadczenie o całości przedsiębiorstwa”. To, jak jest postrzegana na rynku, na którym funkcjonuje, ma wpływ na odbiór całości grupy.

5. Spółka zależna w realiach amerykańskich

Jak już wspomniano, spółka należy do koncernu amerykańskiego, stąd oprócz pisanie standardowych sprawozdań zobligowana jest do raportowania spółce dominującej zgodnie z systemem standardów sprawozdawczości finansowej US GAAP. Sprawozdania mają dostarczać informacji dla tzw. dawców kapitału. Sprawozdawczość takiej jednostki jest ukierunkowana na dochody i *cash flow*. Oprócz podstawowych części bilansowych, tj.:

- rachunku zysków i strat,
- bilansu,
- rachunku strumienia kapitału,
- rozwoju kapitału własnego,

sprawozdania obejmują również dodatkowe objaśnienia (*notes*), które informują decydentów o pozostałych wynikach i decyzjach finansowych spółki zależnej.

Do takich objaśnień należą m.in.:

- struktura wieku należności,
- struktura wieku zobowiązań,
- analiza wzajemnych powiązań między spółkami afiliowanymi,
- rachunki bankowe (numery, salda, rodzaje lokat bankowych, oprocentowanie),
- zatrudnienie (struktura wieku, wykształcenia, kosztów) itp.

Źródłem najbardziej istotnych informacji dla właścicieli jest rachunek zysków i strat oraz podsumowujący go wskaźnik zysku przypadającego na jedną akcję, zwany EPS (*earnings per share*).

Bilans dostarcza danych niezbędnych do oceny ryzyka finansowego związanego głównie z posiadaniem wyemitowanych przez podmiot akcji czy obligacji, z udzielonymi przedsiębiorstwu kredytami i pożyczkami. Periodyczność sprawozdawczości pozwala na systematyczną kontrolę wydatków i poziomu sprzedaży.

Spółka zależna wykorzystuje i realizuje periodycznie opracowywane plany budżetowe, z których jest szczegółowo rozliczana. Błędy (zarówno *in plus*, jak i *in minus*) są rozpatrywane drobiazgowo poprzez analizę kosztów dokonywaną w tzw. okresach bilansowych, z wyszczególnieniem:

- zużycia materiałów,
- braków i ubytków,
- marnotrawienia (np. poziom złomu),
- wydajności pracy.

Informacje te przesyłane są w formie elektronicznej spółce dominującej, która oceniając spółkę zależną pod względem finansowym, rozlicza ją również z wewnętrznych procedur dotyczących nie tylko Ustawy Sarbanes – Oxley, ale również z jakościowego Six – Sigma czy umiejętnego korzystania z metody KAIZEN.

Analitik kosztów, dokonując analizy odchyień rzeczywistego jednostkowego kosztu produktu od kosztu postulowanego, odpowiada na pytanie najistotniejsze, dotyczące sensu dalszego istnienia przedsiębiorstwa.

6. Zakończenie

Controlling finansowy ma za zadanie odpowiedzieć na pytania decydentów w chwili, kiedy jest taka potrzeba. To nie menedżer ma czekać na odpowiedź, ale odpowiedź na menedżera. System sprawozdawczości ma przede wszystkim odpowiadać, czy spółka działa w kierunku realizacji podstawowego celu przedsiębiorstwa, tj. osiągania zysku. Nie można zapominać, że spółka zależna, jako element grupy kapitałowej, jest podporządkowana często celom krótkookresowym.

Sprawozdania i raporty tworzone dla komórki controllingowej pozwalają spółce dominującej zrealizować główne cele przedsiębiorstwa, tj.:

- odnaleźć jak najwięcej możliwości oszczędzania,

- uznać właściwość założonych planów finansowych – poprzez konfrontację celu z wynikami,
- zoptymalizować koszty i zmaksymalizować przychody,
- efektywnie zarządzać inwestycjami,
- podjąć decyzje o aktywach – które nabyć, a których się pozbyć.

Controlling daje możliwość dokonania właściwej oceny jednostki zależnej, oceny finansowej strony działalności jednostki. Jest to element niezbędny, skutecznie wspomagający zarządzanie.

Literatura

- [1] Controlling w działalności przedsiębiorstwa, red. E. Nowak, PWE, Warszawa 2001.
- [2] Leszczyński Z., Wnuk-Pol T., *Controlling w praktyce*, Ośrodek Doradztwa i Doskonalenia Kadr sp. z o.o., Gdańsk, 2004.
- [3] *Międzynarodowe Standardy Rachunkowości w praktyce polskich przedsiębiorstw*, red. Z. Kołaczyk, Forum, Poznań 2002.
- [4] *Rachunkowość finansowa i podatkowa*, red. T. Cebrowska, PWN, Warszawa 2005.
- [5] *Rachunkowość finansowa przedsiębiorstw według znowelizowanej ustawy o rachunkowości*, red. K. Sawicki, EKSPERT Wydawnictwo i Doradztwo, Wrocław 2004.
- [6] *Rachunkowość zaawansowana*, red. K. Winiarska, Oficyna Ekonomiczna, Kraków 2006.
- [7] Raciński A., *Sprawozdania finansowe jednostek powiązanych: przykłady i komentarze*, Polska Akademia Rachunkowości, Warszawa 2004.
- [8] Remlein M., *Sprawozdania finansowe grup kapitałowych – metody konsolidacji*, Stowarzyszenie Księgowych w Polsce, Warszawa 2001.
- [9] Remlein M., *Sprawozdania finansowe jednostek finansowych: zadania sytuacyjne*, Krajowa Izba Biegłych Rewidentów, Warszawa 2003.

SUBSIDIARY REPORTS AS A SOURCE OF INFORMATION IN FINANCE CONTROLLERSHIP

Summary

The article describes the controllership process in a capital group. The subsidiary should to inform about everything important for development and liquidity – production, orders, sales. Every month the balance is prepared in accordance with National Law and Generally Accepted Accounting Principles – GAAP, which contain: income statement, balance sheet, statement of cash flow, statement of owners' equity and notes. Besides of that report, the subsidiary needs to prepare a special economic analysis and control of a budget.